

СИСТЕМА МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ВПРАВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 3–4 КЛАСАХ

Чупріна О. В.

У статті розглядається сутність мультимедійних вправ, їх роль у процесі розвитку зв'язного мовлення учнів початкової школи (3–4 класи). Автор характеризує систему мультимедійних завдань, яка спрямована на розвиток комунікативної компетентності молодших школярів.

Ключові слова: мультимедійні вправи, зв'язне мовлення, початкова школа.

В статье рассматривается сущность мультимедийных упражнений, их роль в процессе развития связной речи учащихся начальной школы (3–4 классы). Автор характеризует систему мультимедийных заданий, которая направлена на развитие коммуникативной компетентности младших школьников.

Ключевые слова: мультимедийные упражнения, связная речь, начальная школа.

The article looks at the essence of multimedia exercises, their role in the development of connected speech of elementary school students (the 3rd–4th grades). The author describes the system of multimedia exercises aimed at developing communicative competence of elementary school students.

Key words: multimedia exercises, connected speech, elementary school.

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін [6, с. 1].

Програма передбачає набуття учнями елементарних знань про мовлення: усне й писемне, діалогічне й монологічне; про особливості висловлювань, обумовлені комунікативними завданнями, ситуацією спілкування. Однак основну увагу в навчанні варто приділяти розвитку умінь здійснювати всі види мовленнєвої діяльності: слухання-розуміння (аудіювання), говоріння, читання, письмо. Із цією метою необхідно використовувати спеціальні види роботи, забезпечувати регулярний контроль за сформованістю відповідних умінь. Учні одержують загальні уявлення про мову як засіб спілкування, пізнання, впливу; про існування у світі різних мов (споріднених і неспоріднених), про державну мову та інші мови, що функціонують в Україні [6, с. 5].

Формування, розвиток навичок мовленнєвої діяльності передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань – усних і письмових. Перш за все переказ готових текстів і побудова своїх висловлювань на добре знайомі учням теми: на основі прочитаних чи прослуханих творів, переглянутих фільмів, розповідей родичів, знайомих про ті чи інші події, про випадки з повсякденного життя школярів тощо. Необхідно пропонувати учням складати усні й письмові висловлювання з безпосередньою комунікативною метою (запрошення, вітання, вибачення, оголошення тощо) [6].

Проблемам забезпечення розвитку й удосконалення умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності, формування певного кола знань про мову й мовних умінь, підпорядкована ціла низка публікацій (М. Вашуленко, Л. Варзацька, Н. Веніг, І. Гудзик, В. Мельничайко, Н. Лесняк, О. Петрук, О. Хорошковська та ін.); застосування функціонально-комунікативного підходу до вивчення рідної мови (О. Лобанюк, С. Омельчук, О. Петрук, К. Пономарьова); використання мультимедійних технологій у початковій школі (А. Ашерів, В. Биков, І. Булах, Р. Гуревич, О. Довгялло, К. Доулінг, М. Жалдак, Ю. Жук, Г. Кедрович, Ж. Меншикова та ін.); упровадження інтерактивних технологій на уроках української мови в початкових класах (О. Бурім, С. Іванішена, І. Кратасюк, Г. Коберник, О. Комар, А. Лисенко, Н. Лесняк, О. Мельничайко, Н. Побірченко, С. Цінько). Цікавими й корисними є методичні видання О. Бурім [1], О. Мельничайко та Н. Лесняк [5], В. Садової, у яких подані матеріали для інтерактивної роботи, проте мовленнєво-ситуативні завдання, спрямовані на формування мовленнєвих умінь у певних видах мовленнєвої діяльності, подані епізодично, без певної системи.

Засобом формування мовних і мовленнєво-комунікативних умінь можуть слугувати завдання із застосуванням *мультимедіа* (візуальне проектування на дошці), які допомагають надати мовному завданню або вправі комунікативної спрямованості, об'єднати мовну, мовленнєву, соціокультурну та діяльнісну змістові лінії.

Дидактичні можливості мультимедійних засобів навчання, що використовуються на уроках української мови в початковій школі, можна стисло визначити так:

- збільшення мотивації до навчання;
- активізація навчальної діяльності учнів, посилення їхньої ролі як суб'єкта навчальної діяльності (можливість обирати послідовність вивчення матеріалу, визначення міри й характеру допомоги тощо);
- індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення меж самостійної діяльності школярів;

- урізноманітнення форм подання інформації;
- урізноманітнення типів навчальних завдань;
- створення навчального середовища, яке забезпечує "занурення" учня в уявний світ, у певні соціальні й виробничі ситуації;
- постійне застосування ігрових прийомів;
- забезпечення негайного зворотного зв'язку, можливість рефлексії;
- можливість відтворення фрагмента навчальної діяльності.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності застосування мультимедійних вправ як засобу реалізації комунікативно-діяльнісного підходу на уроках української мови (3–4 кл.), виявленні специфіки цього типу завдань, їх класифікації та розробці до системи вправ і завдань мультимедійного супроводу, що надасть вправам чинного підручника з української мови комунікативної спрямованості.

Теоретичними засадами представленої системи комунікативних завдань слугували нормативні документи, державні документи з проблем мовної освіти в Україні, праці вітчизняних науковців (О. Біляєв, Н. Бондаренко, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н. Веніг, Т. Донченко, Л. Мацько, К. Климова, В. Мельничайко, О. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентилюк, М. Плющ, О. Петрук, Л. Скуратівський, О. Хорошковська, С. Цінько, Л. Шевцова, Г. Шелехова та ін.).

У чинних підручниках представлена достатня кількість вправ, виконання яких передбачає індивідуальну, групову та парну форми роботи, роботу з текстом та малими фольклорними жанрами, формування мовних і мовленнєвих умінь, тощо [4]. Розвиток зв'язного мовлення, формування комунікативних умінь школярів оптимізує надання вправам мультимедійного супроводу, а також ситуативного характеру.

Вибірка мультимедійних завдань зорієнтована на посилення комунікативної спрямованості, формування мовленнєво-комунікативних умінь молодшого школяра за умови збереження закладеної в підручнику методичної системи. Значна увага у виборі вправ приділялася особистості учня, його інтересам, окресленню складових ситуації спілкування, зміні його статусних ролей (рольові ігри), використанню елементів мультимедійних технологій, які забезпечують активну розумову, психологічну й мовленнєву діяльність школярів протягом усіх структурних етапів уроку.

Методика застосування мультимедійних комунікативних (мовленнєво-ситуативних) завдань є варіативною: учитель на свій розсуд може коригувати зміст ситуації спілкування й спосіб її презентації учням, а також форму кінцевого продукту спілкування [2]. Наведемо приклади таких вправ.

Завдання № 1. Рольова гра "Учитель й учні" (розвиток діалогічного мовлення).

Учитель призначає "керівника-вчителя" та "учнів". "Учитель" пояснює, що таке іменник, і перевіряє розуміння матеріалу за допомогою контрольних запитань, які висвітлюються на мультимедійній дошці. "Учні" слухають пояснення й відповідають на запитання. Мета мовлення "учителя" – пояснити "учням", що таке іменник і які в нього головні ознаки. Адресат – "учень". Форма – усний монолог. Тип мовлення – розповідь з елементами роздуму. Стиль – науковий. Мета мовлення "учнів" – розповісти, що таке іменник, відповідаючи на поставлені запитання "учителя", прослухавши його пояснення. Адресат – "учитель". Адресант – сам учень 4 (3)-го класу. Форма – усний діалог. Стиль – науковий.

Завдання № 2. Гра "Мікрофон" (розвиток діалогічного мовлення).

Учитель передає уявний мікрофон учню із запитанням: які частини мови вивчалися в попередніх класах і в цьому навчальному році. А далі "мікрофон" передається у вільному порядку, учні з'ясовують ознаки іменника, прикметника, їх роль у мовленні. Ситуація спілкування:

– *Уяви, що в школі працюють представники місцевого каналу телебачення, проводять зйомки проб на участь у лінгвістичному конкурсі учнів 4 (3)-х класів шкіл міста (області). Потрібно швидко й правильно відповісти на запитання ведучого (один з учнів класу).*

Орієнтовані запитання й відповіді дублюються на мультимедійній дошці після того, як учень дав чітку відповідь.

Адресат – учні класу, працівники телебачення. Адресант – сам учень. Тема – частини мови, які раніше вивчалися. Мета – з'ясувати, які частини мови знають учні, виявити знання про особливості кожної з них.

У процесі вивчення лінгвістичної теорії потрібно звертати увагу на функціональне навантаження кожної частини мови. Із цією метою використовуються дидактичні вірші, матеріали з цікавого мовознавства тощо. Лінгвістична теорія, яка супроводжується чітким яскравим зображенням, слугує матеріальною опорою для побудови власних висловлювань мовознавчої тематики.

Завдання № 3. Робота в малих групах (розвиток монологічного мовлення).

А) Прочитайте вірш Лариси Лужицької "Займенник", дайте відповідь на запитання:

– *Чому автор називає займенник добрим другом іменника, числівника, прикметника?– Як зрозуміти слова "Ця частина мови ... потрібна дуже"? Для чого потрібні займенники?*

Б) Розберіть слово займенник за будовою. Учитель на інтерактивній дошці дублює відповіді учнів.

– Який корінь у цьому слові?

– Доберіть споріднені спільнокореневі слова. Якого значення додає словам корінь?

Завдання 4. Робота в парах, розвиток діалогічного мовлення.

Постав своєму сусідові по парті три запитання за правилом із підручника. Уважно вислухай відповіді, у разі потреби доповни чи виправ його. Дай відповіді на його запитання.

План-підказка зазначений на мультимедійній дошці:

1. Що таке займенник?
2. На які питання він відповідає?
3. Які частини мови займенник може заміняти?

Завдання № 5. Індивідуальна, парна або колективна форми роботи із мультимедійним зображенням на дошці.

– *Як правильно вимовити й записати словами словосполучення з числівниками? Про що тобі нагадують ці словосполучення? 6 годин 45 хвилин (7 годин 15 хвилин). Що ти в цей час робиш? Як ще можна записати ці словосполучення? Вибери ті числівники, які допоможуть тобі розповісти про свій розпорядок першої половини дня. Склади речення.*

А. Індивідуальна робота. Учні отримують картки з числівниками, які надруковані цифрами, і потім записують їх словами, складають речення, далі усно – твір-розповідь.

Б. Робота в парах. За аналогією учні складають запитання про розпорядок другої половини дня (5–6 запитань), ставлять їх сусіду по парті. Або ж пропонується обмін письмовим варіантом запитань, на які треба дати відповідь, використавши різні способи номінації числівників. Цей варіант завдання можна провести в ігровій формі, використавши технологію "Інтерв'ю". Початок запитань зображено на інтерактивній дошці, що слугує опорою для складання його продовження.

Завдання № 6. Розвиток усного монологічного мовлення (*без опори на готовий текст*). До опису мовленнєвої ситуації додається опорний мультимедійний матеріал (словосполучення, ключові слова, завдання – інструкції, стимулюючі репліки). Усне складання розповіді в групах на тему: "Багряна осінь". На мультимедійній дошці зображено опорні слова для кожної групи:

I група: золотими, чарівниця-осінь, багрянцем, берези, холодний, барвами щедро, жовтогарячий;

II група: торкнулася, вітер, зриває, клен, кружляючи, землю, шаром, листя, гілками, чудова, зимувати, ковдра;

III група: вона, стали, між, м'яким, запашна, оселяться, туман, покривалом, сонце, застилають, куриться, птахи, осінь, гарна, багата, прощальні.

Потім капітани команд зачитують утворений текст. У цей час на мультимедійній дошці з'являються ілюстрації на пропонувану тему, що дає змогу учням не тільки словесно, а й візуально її осягнути.

Завдання № 7. "Сенкан". Розвиток писемного монологічного мовлення. Ситуація спілкування. – *Уяви, що ти поет, який складає сенкани, мешкаєш у країні Частин Мови. Тобі доручили скласти особливий вірш на честь Прислівника, але так, щоб не образити інші частини мови.*

Пам'ятка висвітлюється на дошці:

Сенкан – це неримований вірш, що складається з п'яти рядків, мета якого – висловлення вражень чи опис характерних ознак якогось предмета, явища, особи.

1-й рядок – одне слово (іменник), у якому зосереджена суть теми (Прислівник).

2-й рядок – опис теми, який складається з двох слів – прикметників ...

3-й рядок – визначає дію, пов'язану з темою (три дієслова) ...

4-й рядок – речення, що складається з чотирьох слів, яке виражає ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного.

5-й рядок – одне слово або словосполучення, сутність теми, висновок [4].

Отже, аналіз нормативних документів, чинних підручників, лінгводидактичної літератури засвідчує актуальність і перспективність створення системи мультимедійних завдань комунікативної спрямованості. У статті описана вибірка мультимедійних комунікативних завдань у 3–4 класах, які доповнюють методичну систему вправ чинних підручників, сприяють реалізації комунікативно-діяльнісного та функціонально-стилістичного підходів. Перспективним є подальше дослідження ролі мультимедійних комунікативних завдань у процесі розвитку зв'язного мовлення.

Література

1. Бурім О. Інтерактивні дидактичні ігри в початковій школі / О. Бурім. – К. : Шкільний світ, 2007. – 112 с.
  2. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / Л. О. Варзацька, Л. М. Шевченко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2001. – 204 с.
  3. Вашуленко М. С. Рідна мова: підручник для 4-го класу / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко, Л. В. Скуратівський; за наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Освіта, 2004. – Ч. 1. – 128 с.
  4. Комунікативні (мовленнєво-ситуативні) завдання у системі вивчення частин мови в початковій школі / Г. Лещенко, Л. Іванова // Нова пед. думка. – 2009.
  5. Мельничайко О. І. Українська мова. Дидактичний матеріал для інтерактивної роботи. 3–4 класи / О. І. Мельничайко, Н. В. Лесняк. – Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2007. – 80 с.
- Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – Київ : Початкова школа. – 2012. – 432 с.